

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ЗАНЯТЬ ІЗ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Дем'ян Базиліук, Людмила Долженко

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Формування мотивації старшокласників до занять фізичною культурою є важливим аспектом у розвитку здорового способу життя молоді. Одним із ключових факторів, що впливають на цей процес, є гендерна ідентичність, що формується під впливом психологічних і соціальних чинників. В умовах війни в Україні відбувається трансформація уявлень про гендерні ролі, що також впливає на ставлення молоді до фізичної активності. Гіпотези дослідження передбачають, що тип гендерної ідентичності впливає на мотивацію до занять фізичною культурою, невідповідність між статтю та стереотипами щодо спорту знижує залученість учнів, а гендерно чутливий підхід учителів підвищує мотивацію незалежно від статі.

Мета – визначити вплив гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку на мотивацію до занять із фізичної культури в закладах загальної середньої освіти. **Методи:** теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичних джерел літератури; анкетування (анкета «Визначення мотивів та інтересів учнів у галузі фізичної культури і спорту», методика «Маскулінність – фемінність» Сандри Бем); методи математичної статистики.

Результати. Встановлено, що серед 150 учнів старших класів переважає андрогінний тип гендерної ідентичності, а саме: серед хлопців – 89,3%, серед дівчат – 88,0%. Було з'ясовано, що андрогіни виявляють високу зацікавленість до занять із рухової активності, крім цього, було визначено, що основними мотиваційними стимулами до занять із фізичної культури є бажання покращити фізичну підготовленість та зміцнити здоров'я. Переважна більшість учнів старших класів, зокрема андрогінного типу особистості, вибирають такі види рухової активності, як тренування в тренажерному залі, фітнес та єдиноборства.

Висновок. Результати дослідження підкреслюють необхідність оновлення форм і методів викладання фізичної культури з урахуванням гендерної ідентичності в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: гендер, старшокласники, мотивація, фізична культура, школа, андрогінність, фемінність, маскулінність.

Demian Bazyliuk, Liudmyla Dolzhenko

GENDER IDENTITY AS A FACTOR IN FORMING THE MOTIVATION OF SENIOR GRADE STUDENTS TO PHYSICAL CULTURE CLASSES IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The formation of motivation of high school students to engage in physical education is an important aspect in the development of a healthy lifestyle of young people. One of the key factors influencing this process is gender identity, which is formed under the influence of psychological and social factors. In the conditions of war in Ukraine, a transformation of ideas about gender roles is taking place, which also affects the attitude of young people to physical activity. The hypotheses of the study suggest that the type of gender identity affects the motivation to engage in physical education, the discrepancy between gender and stereotypes about sports reduces the involvement of students, and the gender-sensitive approach of teachers increases motivation regardless of gender.

The *objective* is to determine the influence of the gender identity of high school students on the motivation to engage in physical education in secondary education institutions.

Methods: theoretical analysis and generalization of scientific and methodological sources of literature; questionnaire (questionnaire "Determining the motives and interests of students in the field of physical education and sports", Sandra Bem's "Masculinity – Femininity" methodology); methods of mathematical statistics.

Results. It was established that among 150 high school students, the androgynous type of gender identity prevails, namely: among boys – 89.3%, among girls – 88.0%. It was found that androgynous people show a high interest in physical activity classes, in addition, it was determined that the main motivational stimuli for physical education classes are the desire to improve physical fitness and improve health. The vast majority of high school students, in particular those with an androgynous personality type, choose such types of physical activity as: training in the gym, fitness and martial arts.

Conclusions. The results of the study emphasize the need to update the forms and methods of teaching physical education, taking into account gender identity, in secondary education institutions.

Keywords: gender, high school students, motivation, physical education, school, androgyny, femininity, masculinity.

Базиліук Д., Долженко Л. Гендерна ідентичність як чинник формування мотивації старшокласників до занять із фізичної культури в закладах загальної середньої освіти. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 3–9

DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-1>

Bazyliuk D., Dolzhenko L. Gender identity as a factor in forming the motivation of senior grade students to physical culture classes in general secondary education institutions. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 3–9

DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-1>

Вступ. Формування здорового способу життя та мотивації до фізичної активності серед молоді є стратегічно важливими завданнями сучасної освіти. Особливе значення це набуває у старшій школі, коли в учнів активно формуються світоглядні орієнтири. У цьому контексті особливу увагу треба звернути на роль гендерної ідентичності як складного психосоціального явища, що може істотно впливати на мотиваційні установки учнів щодо занять фізичною культурою [6; 11].

Гендер суттєво впливає на ставлення до фізичної активності, тому важливо дослідити, як різні типи гендерної ідентичності (маскулінність, фемінність, андрогінність) формують мотивацію старшокласників до занять фізичною культурою, а також виявити чинники, що сприяють або перешкоджають інтересу до таких занять.

Це питання набуває особливої актуальності в умовах євроінтеграції України та впровадження принципів гендерної рівності в освіту. Адаптація уроків фізичної культури з урахуванням гендерної ідентичності учнів відповідає сучасним демократичним підходам і сприяє формуванню толерантного, соціально відповідального молодого покоління [8; 10; 14].

Хоча гендерний підхід в освіті не є новим, на його важливості наголошували дослідники І. Іванова, О. Цокур [16; 17], Л. Кобелянська [6]. Проблема гендерної ідентичності у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді досліджували Т. Круцевич, О. Марченко, Т. Імас [11]. Крім того, особливості впровадження гендерного підходу на уроках фізичної культури було розглянуто в роботах Т. Круцевич [8; 9], О. Марченко [13; 14].

Попри наявні дослідження, питання впливу гендеру на мотивацію старшокласників до занять фізичною культурою досі недостатньо вивчене. Вагомий внесок у цю сферу зробили О. Фашук [15], В. Лукашук [12], О. Біліченко [4], О. Марченко [13; 14], М. О. Дєдх [5], які підкреслюють важливість гендерно-чутливого підходу для подолання нерівності та забезпечення рівного доступу до фізичного виховання. Цю проблематику також досліджували зарубіжні науковці Т. Ryan та Y. Poirier, які рекомендували адаптувати програми фізичної культури з урахуванням гендерних особливостей для підвищення мотивації учнів [21]. Р. Kolip і B. Schmidh вивчали зв'язок між гендерною ідентичністю, фізичним і психосоціальним станом підлітків [20].

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність значного дослідницького інтересу до теми гендерної ідентичності у сфері фізичної культури, однак дослідження, що системно враховують гендерну ідентичність як окремий впливовий чинник на мотивацію учнів старших класів до занять із фізичної культури, залишаються обмеженими як у світовому, так і в українському науковому просторі. Це й визначає новизну та актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – визначити вплив гендерної ідентичності учнів старшого шкільного віку на мотивацію до занять із фізичної культури в закладах загальної середньої освіти.

Гіпотези дослідження:

1) тип гендерної ідентичності (маскулінність, фемінність, андрогінність) значною мірою визначає рівень мотивації до занять із фізичної культури;

2) невідповідність між статтю та стереотипними уявленнями про «традиційні» види спорту знижує залученість учнів до фізичної активності;

3) гнучкий підхід учителів до занять із фізичної культури з урахуванням гендерної чутливості підвищує мотивацію незалежно від біологічної статі.

Очікується, що результати цього дослідження сприятимуть більш глибокому розумінню мотиваційних процесів у фізичному вихованні старшокласників, а також формуванню педагогічних стратегій, орієнтованих на цінності гендерної рівності, особистісного розвитку та здорового способу життя.

Матеріал і методи: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичних джерел літератури; анкетування (анкета «Визначення мотивів та інтересів учнів у галузі фізичної культури і спорту», методика «Маскулінність – фемінність» Сандри Бем); методи математичної статистики.

У дослідженні взяли участь 150 учнів 10–11-х класів. Анкетування проводилося на базі ліцеїв № 14, 17, 43 міста Києва у 2024–2025 роках.

Результати. Дослідження гендерної ідентичності ґрунтується на методиці «Маскулінність – фемінність» Сандри Бем, яка розглядає маскулінні та фемінні риси як незалежні одна від одної характеристики, що в індивіда можуть поєднуватися в різних пропорціях. Це дає змогу визначити панівний тип гендерної ідентичності (маскулінний, фемінний чи андрогінний) і простежити його вплив на мотивацію до занять фізичною культурою та загальне ставлення до фізичної активності [18].

Варто зазначити, що «маскулінність» трактується як «комплекс тілесних, психічних і поведінкових особливостей, що розглядаються як чоловічі» [18]. Під поняттям «фемінність» розуміється «комплекс тілесних, психічних і поведінкових особливостей, що розглядаються як жіночі» [18]. Андрогінність передбачає відносно збалансоване поєднання маскулінних і фемінних характеристик в одній особі [18].

Необхідність цього дослідження обумовлена потребою в модернізації освітнього процесу з урахуванням гендерних особливостей учнів. Традиційний статеворольовий підхід до фізичного виховання, що поділяє види активностей на «чоловічі» та «жіночі», є застарілим і малоефективним, оскільки такий підхід знижує мотивацію до занять [1; 2; 3].

Опитування 150 старшокласників за методикою Сандри Бем було проведено у 2024–2025 роках в умовах повномасштабної війни в Україні (табл. 1, 2).

Було опитано 75 хлопців 10–11-х класів, серед яких спостерігається така структура гендерної ідентичності. Маскулінний тип виявлено лише у 8 респондентів, що становить 10,6% від загальної кількості опитаних. У кожному класі по 4 такі учні: 10,8% у 10-му класі та 10,5% у 11-му класі. Андрогінний тип особистості домінує серед респондентів і зафіксований у 67 учнів, тобто 89,3%. У 10-му класі таких осіб 33 (89,2%), а в 11-му – 34 (89,5%). Фемінний тип серед хлопців не виявлено зовсім (0%) (табл. 1).

Крім того, на основі проведеного дослідження було встановлено, що серед дівчат 10–11-х класів, як і серед хлопців, переважає ІS андрогінного типу особистості,

Таблиця 1 – Розподіл респондентів згідно з їх психологічним типом (хлопці) (n = 75)

Клас	Кількість осіб	IS маскулінного типу		IS андрогінного типу		IS фемінного типу	
		n	%	n	%	n	%
10-й	37	4	10,8	33	89,2	0	0
11-й	38	4	10,5	34	89,5	0	0
Усього	75	8	10,6	67	89,3	0	0

а саме із 75 опитаних учениць 66 респонденток (88,0%) виявили андрогінні ознаки. Зокрема, було встановлено таких 30 осіб (91,0%) у 10-му класі і 36 дівчат (85,8%) в 11-му. Фемінний тип виявлено тільки у 5 респонденток, що становить 6,7% від загальної кількості опитаних, зокрема у 10-му класі 2 такі учні (6,0%) та 3 особи (7,1%) в 11-му класі. І лише 4 дівчини (5,3%) виявили ознаки маскулінного типу, а саме 1 особа (3,0%) у 10-му класі та 3 особи (7,1%) в 11-му класі (табл. 2).

Варто зазначити, що отримані результати мають досить показове значення в умовах сучасних соціальних змін, зумовлених, зокрема, війною, адже вказують на тенденцію до зростання проявів андрогінності та маскулінності серед старшокласників і водночас до поступового зниження фемінних рис, а отже, це позначається як на мотиваційних установках учнів щодо фізичної активності, так і на їхньому розумінні гендерних ролей у суспільстві.

У межах дослідження 150 старшокласників, які були класифіковані за трьома типами гендерної ідентичності: маскулінним, андрогінним і фемінним, відповіли на запитання «Чи займаєтеся Ви руховою активністю?» (табл. 3). Це дало змогу простежити зв'язок між типом гендерної ідентичності та рівнем залученості до фізичної активності. Результати засвідчили, що всі респонденти маскулінного

типу (n = 12) – як юнаки, так і дівчата – зазначили, що займаються руховою активністю (100%). Натомість серед представниць фемінного типу (n = 5) 2 особи (40%) зазначили, що тільки відвідують уроки з фізкультури, а 3 дівчат (60%) зовсім не займаються руховою активністю. Найбільш чисельну групу становили старшокласники з андрогінним типом ідентичності (n = 133), які продемонстрували високий рівень фізичної активності: 86,6% юнаків та 83,3% дівчат цієї групи зазначили, що займаються руховою активністю. Водночас 5,9% юнаків і 9,1% дівчат повідомили, що лише відвідують уроки з фізичної культури, а ще 7,5% юнаків та 7,6% дівчат зовсім не залучені до рухової активності. Отримані дані дають змогу зробити висновок, що андрогінний тип гендерної ідентичності пов'язаний із високою мотивацією до занять із фізичної культури та загальною залученістю до занять фізичною активністю серед старшокласників.

Проте традиційна модель фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти здебільшого ігнорує різноманітні мотиваційні чинники, пов'язані з гендерною ідентичністю учнів. Тому варто впроваджувати гендерно-чутливий підхід, який дає змогу кожному учневі максимально реалізувати свій потенціал у фізичній культурі з урахуванням особистісних потреб [1; 2; 3].

Таблиця 2 – Розподіл респондентів згідно з їх психологічним типом (дівчата) (n = 75)

Клас	Кількість осіб	IS маскулінного типу		IS андрогінного типу		IS фемінного типу	
		n	%	n	%	n	%
10-й	33	1	3,0	30	91,0	2	6,0
11-й	42	3	7,1	36	85,8	3	7,1
Усього	75	4	5,3	66	88,0	5	6,7

Таблиця 3 – Розподіл респондентів за запитанням «Чи займаєтеся Ви руховою активністю?» (хлопці n = 75), (дівчата n = 75)

Чи займаєтеся Ви руховою активністю?	IS маскулінного типу		IS андрогінного типу		IS фемінного типу	
	хлопці (n = 8)	дівчата (n = 4)	хлопці (n = 67)	дівчата (n = 66)	хлопці (n = 0)	дівчата (n = 5)
так, у позаурочний час	100% (8)	100% (4)	86,6% (58)	83,3% (55)	–	–
тільки відвідую уроки з фізкультури	–	–	5,9% (4)	9,1% (6)	–	40% (2)
зовсім не займаюсь	–	–	7,5% (5)	7,6% (5)	–	60% (3)

Для з'ясування основних мотивів старшокласників до занять фізичною активністю було проведено анкетування, результати якого показали, що найбільш поширеними стимулами для дівчат андрогінного типу ($n = 66$) стали: а) покращення фізичної підготовленості – 81,8%; б) отримання задоволення від рухової активності – 77,3; в) зміцнення здоров'я – 74,2%; г) досягнення гармонійності будови тіла – 42,4%. Для фемінних дівчат ($n = 5$) абсолютним стимулом до занять руховою активністю стало зміцнення здоров'я (100%), а дівчата маскуліного типу ($n = 5$) продемонстрували орієнтацію на результат: по 50% з них вказали такі мотиви, як участь у змаганнях, досягнення високих спортивних результатів, покращення фізичної підготовленості та зміцнення здоров'я. Серед хлопців андрогінного типу ($n = 67$) найпоширенішими мотивами до занять руховою активністю стали: покращення фізичної підготовленості – 83,6%; отримання задоволення від рухової активності – 74,6%; зміцнення здоров'я – 67,2%. У маскуліних хлопців ($n = 8$) безумовним пріоритетом було підвищення фізичної підготовленості (100%), крім того, 37,5% з них також зазначили як мотив отримання задоволення від рухової активності.

Варто зауважити, що незалежно від статі й гендерного типу пріоритетними мотивами до занять руховою активністю для старшокласників є прагнення покращити фізичну підготовленість та зміцнити здоров'я.

Також було встановлено, що переважна більшість старшокласників надає перевагу таким видам фізичної активності, як заняття в тренажерному залі, фітнес, єдиноборства, плавання, хореографія та волейбол (рис. 1, 2).

Зокрема, серед хлопців маскуліного типу 62,5% віддали перевагу єдиноборствам і 37,5% – заняттям у тренажерному залі, а серед хлопців андрогінного типу 32,8% віддали перевагу заняттям у тренажерному залі, 22,4% – єдиноборствам і 17,9% – фітнесу (рис. 1).

У дівчат спостерігається інший розподіл пріоритетів до занять із різних видів спорту та рухової активності залежно від типу. Так, серед 4 учениць старших класів із

маскуліним типом гендерної ідентичності найбільш популярними стали плавання (50%) та хореографія (50%), а 5 дівчат із фемінним типом (40%) віддали перевагу єдиноборствам, але водночас 60% взагалі не займаються руховою активністю, однак серед 66 дівчат з андрогінним типом гендерної ідентичності найбільш пріоритетним став фітнес (33,4%), а за ним – тренажерний зал (27,3%) та єдиноборства (10,6%) (рис. 2).

Отримані результати дослідження показують, що переважна більшість старшокласників, серед яких 89,3% юнаків і 88,0% дівчат андрогінного типу, надають перевагу таким видам фізичної активності, як тренажерний зал, фітнес і єдиноборства. Це підтверджує їхню високу мотивацію до покращення фізичної форми та здоров'я, а також підкреслює доцільність розширення можливостей для таких активностей у рамках шкільних програм із фізичної культури.

Дискусія. В умовах соціокультурних трансформацій українського суспільства, спричинених, зокрема, війною, актуалізується вивчення впливу гендерної ідентичності на мотивацію до фізичної активності старшокласників як важливого чинника їхнього здоров'я, соціалізації та формування ціннісних орієнтацій.

Результати проведеного дослідження засвідчили високий рівень представленості андрогінного типу гендерної ідентичності серед старшокласників, що становило 89,3% серед хлопців та 88,0% серед дівчат. Такий показник значно перевищує дані, які були характерні для довоєнного періоду в Україні та порівнюваних міжнародних досліджень. Це дає змогу припустити, що в умовах війни й соціальних трансформацій відбувається зміщення гендерних ролей, зростає потреба в особистісній гнучкості, що й відображається в домінуванні андрогінного типу та відсутності фемінного типу серед юнаків.

Крім того, результати дослідження підтвердили висунуту гіпотезу про те, що тип гендерної ідентичності значною мірою визначає рівень мотивації до фізичної активності, тобто серед усіх представників маскуліного типу

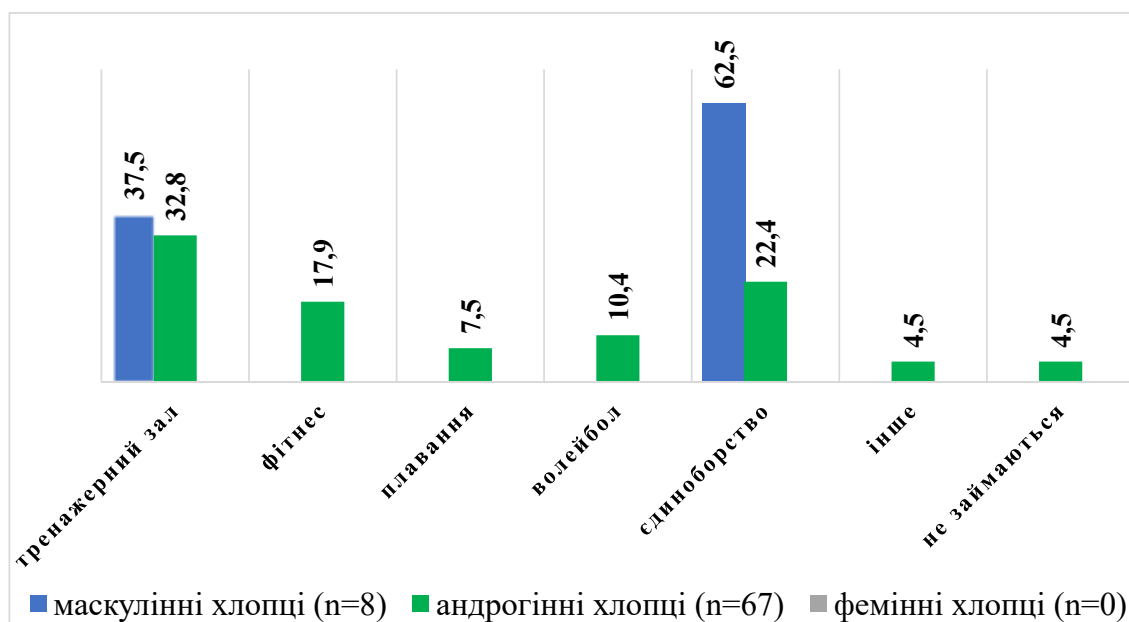

Рисунок 1 – Види рухової активності, яким віддають перевагу хлопці ($n = 75$) за типами гендерної ідентичності, %

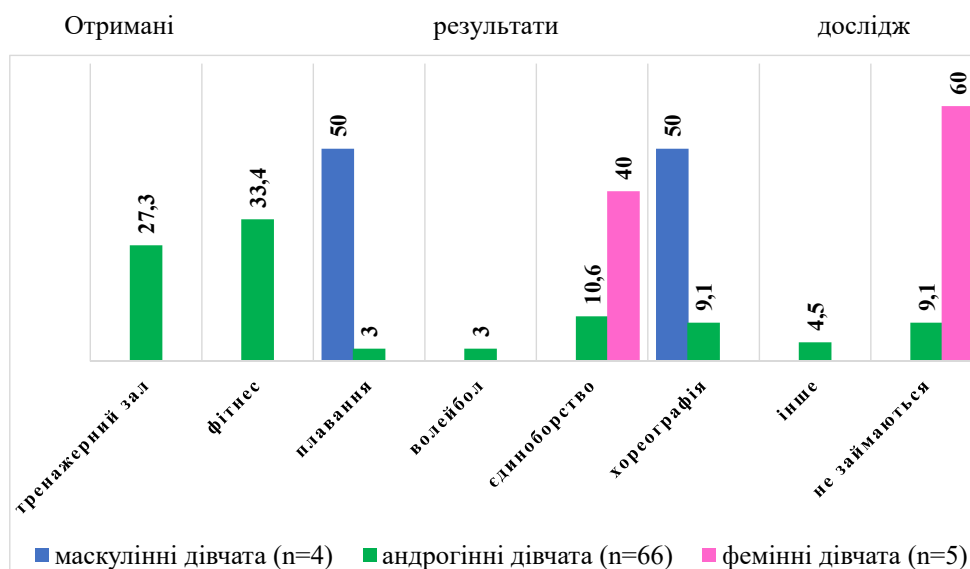

Рисунок 2 – Види рухової активності, яким віддають перевагу дівчата (n = 75) за типами гендерної ідентичності, %

спостерігається 100%-ва залученість до занять руховою активністю в позаурочний час, тоді як фемінний тип характеризується найнижчим рівнем мотивації: 60% учнів цього типу взагалі не займаються руховою активністю. Проте найбільш чисельна група учнів андрогінного типу продемонструвала високий рівень залученості до рухової активності – 86,6% хлопців і 83,3% дівчат. Такі результати мають схожість із дослідженнями T. Ryan і Y. Poirier (2012), що довели зв'язок між гендерною ідентичністю та внутрішньою мотивацією до активного способу життя [21]. Крім того, порівнюючи ці дані з результатами дослідження P. Kolip та B. Schmidth (2009), проведеного серед підлітків із використанням методики оцінки психосоціального здоров'я, можемо констатувати подібну тенденцію: фемінні підлітки виявили найнижчий рівень залученості до фізичних активностей, що цілком відповідає нашим даним щодо представників фемінного типу [20].

До того ж гіпотеза про те, що невідповідність між статтю учнів і традиційним «чоловічим» чи «жіночим» уявленням про види спорту знижує рівень залученості учнів до фізичної активності, також знайшла своє підтвердження, оскільки вибір учнями певних видів спорту часто не узгоджується з усталеними гендерними стереотипами. Зокрема, проведене дослідження виявило, що 40% фемінних дівчат і 10,6% андрогінних дівчат надають перевагу таким традиційно «чоловічим» видам спорту, як єдиноборства. Такі результати частково відрізняються від дослідження M. Дедух (2022), у якому взяли участь 300 респондентів (150 юнаків і 150 дівчат), оскільки згідно з отриманими нею результатами дівчата фемінного типу переважно віддавали перевагу легкій атлетіці, спортивним іграм та аеробіці, але водночас порівняльний аналіз свідчить про наявність подібних тенденцій у виборі видів спорту серед усіх респондентів андрогінного та маскулінного типів у двох дослідженнях [5].

Варто зауважити: якщо в дослідженні M. Дедух спостерігається вища відповідність між гендерним типом і вибраним видом спорту, то результати нашого дослідження свідчать про більшу кількість випадків перетину меж традиційних гендерних уявлень у виборі фізичної активності.

Водночас обидва дослідження підтверджують, що учні незалежно від гендерної ідентичності проявляють зацікавленість до широкого спектра рухової активності, зокрема до таких видів спорту, як фітнес і єдиноборства.

Крім того, третя гіпотеза про вплив гнучкого, гендерночутливого підходу вчителів до викладання фізичної культури теж знаходить підтвердження у наших даних, хоча безпосередньо методологічно не було вивчено моделі викладання в конкретних школах, проте пріоритетні мотиваційні фактори, визначені в анкетуванні: покращення фізичної підготовленості і зміцнення здоров'я, – вказують на необхідність врахувати індивідуальні мотиви та інтереси учнів.

До того ж така структура мотивації вказує на домінування внутрішньої, особистісно значущої мотивації, характерної насамперед для учнів з андрогінною гендерною ідентичністю. Це узгоджується з висновками M. Weiss, E. Ferrer-Caja та T. Horn (2002), які підкреслюють зв'язок внутрішньої мотивації зі здатністю до самоактуалізації у сфері фізичного виховання та спорту [22].

Щодо самого розподілу учнів старших класів за типами гендерної ідентичності, то особливу цінність становить порівняння отриманих результатів із дослідженням O. Марченко, проведеним у 2019 році, у якому взяли участь 53 хлопці 10–11-х класів, з яких 86,8% мають андрогінний тип особистості, 9,4% – маскулінний тип, а 3,8% – характеристики фемінного типу, та 80 дівчат 10–11-ї класів, з яких 67,5% репрезентують гендерну ідентичність андрогінного типу і 32,5% – гендерну ідентичність фемінного типу, а також серед дівчат не виявлено маскулінного типу особистості [14]. Це порівняння дає змогу виявити зрушення, що відбулися протягом останніх п'яти років. Найбільш показовою є тенденція до зростання частки андрогінних особистостей серед дівчат – з 67,5% у 2019 році до 88,0% у 2024–2025 роках. Водночас спостерігається зменшення частки фемінних дівчат (з 32,5 до 6,7%), а також повна відсутність фемінного типу в хлопців і поява маскулінного типу особистості серед дівчат (5,3%) у новішій вибірці. Такі зміни свідчать про послаблення жорсткої бінарності у сприйнятті гендерної ідентичності підлітками.

Ця тенденція може бути наслідком як загальних трансформацій у суспільстві, що сприяють свободі самовираження, так і адаптаційних реакцій молоді на стресові обставини, пов'язані з війною. Зростання частки андрогінних ідентичностей серед школярів може свідчити про пошук гнучкішої, менш стереотипізованої моделі поведінки, яка дає змогу ефективніше реагувати на складні соціальні виклики сучасності.

Отже, наше дослідження підтверджує значущість гендерної ідентичності як чинника, що суттєво впливає на мотивацію до занять фізичною культурою. У сучасних умовах потрібно впроваджувати гендерночутливі підходи до фізичного виховання, які забезпечують інклюзивність, гнучкість та орієнтацію на потреби кожного учня незалежно від біологічної статі чи соціальних стереотипів.

Висновки. Гендерна ідентичність виступає одним із ключових факторів, що впливає на рівень внутрішньої мотивації старшокласників до занять із фізичної культури.

Застосування методики Сандри Бем «Маскулінність – фемінність» дало змогу виявити, що більшість учнів 10–11-х класів мають андрогінний тип особистості, який поєднує як маскулінні, так і фемінні риси. Саме учні з андрогінною ідентичністю демонструють вищий рівень внутрішньої мотивації до занять руховою активністю незалежно від традиційно прийнятих гендерних стереотипів.

До того ж невідповідність між статтю учнів і традиційним «чоловічим» чи «жіночим» уявленням про види спорту знижує рівень залученості, особливо серед дівчат. Традиційна модель фізичного виховання, що переважно базується на командних іграх (футбол, баскетбол тощо), не враховує індивідуальних потреб та інтересів учнів. Це

призводить до зниження інтересу до занять, особливо в підлітковому віці, коли самоідентифікація є особливо чутливою.

Крім того, отримані результати підкреслюють необхідність перегляду підходів до організації уроків фізичної культури з урахуванням гендеру. Тому гнучкий, гендерночутливий підхід учителів до організації уроків фізичної культури, що передбачає врахування інтересів і типів гендерної ідентичності учнів, має ключове значення для формування сталої мотивації. Упровадження альтернативних форм активності, як-от фітнес, функціональний тренінг, заняття в тренажерному залі, здатне підвищити зацікавленість учнів і покращити їхнє ставлення до фізичної культури.

Отже, адаптація навчального процесу до потреб сучасних старшокласників, створення комфортного освітнього середовища, а також упровадження інноваційних методик викладання фізичної культури сприятимуть не лише зростанню рівня фізичної активності серед учнів, але й формуванню в них сталого інтересу до здорового способу життя.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні підходів до планування та контролю занять із фізичної культури, враховуючи гендерні особливості старшокласників у закладах середньої освіти, що спрямовані на створення належних умов для фізичного та психоемоційного відновлення учнів упродовж навчального року, формування знань та умінь старшокласників зі здоров'язбереження, підвищення їх рухової активності.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базиліук Д. С. Вплив гендерного підходу на мотивацію студентської молоді до занять з фізичного виховання. *Молодь та олімпійський рух : збірник тез доповідей XVI Міжнародної конференції молодих вчених*. Київ, 2023. С. 141–144.
2. Базиліук Д. С. Реалізація гендерного підходу у фізичному вихованні студентської молоді. *Молодь та олімпійський рух : збірник тез доповідей XV Міжнародної конференції молодих вчених*. Київ, 2022. С. 104–105.
3. Базиліук Д. С., Долженко Л. П. Гендерний підхід на заняттях з фізичної культури учнів старших класів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. Київ, 2024. № 11 (184). С. 31–34.
4. Біліченко О. О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Дніпропетровськ, 2014. 22 с.
5. Дедух М. О. Гендерний підхід до формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді у процесі фізичного виховання : дис. ... д-ра філос.: 017. Київ, 2021. 280 с.
6. Кобелянська Л. С. Гендерна освіта в Україні: реалії та перспективи. *Проблеми освіти : наук.-метод. зб.* Київ, 2004. Вип. 36. С. 3–8.
7. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю. Характерні відмінності у виборі факторів здорового способу життя як складових індивідуальної фізичної культури сучасних школярів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2018. № 6 (68). С. 10–15.
8. Круцевич Т. Ю., Захарченко М. О., Марченко О. Ю. Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1. С. 180–183.
9. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю., Дедух М. О. Сучасні підходи до формування індивідуальної фізичної культури учнівської молоді в процесі фізичного виховання. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. № 2. С. 66–75.
10. Круцевич Т. Ю., Саїнчук М. М., Підлетейчук Р. В. Наслідки політики девальвації фізичної підготовки у фізичному вихованні освітніх закладів України для громадян і держави. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2018. Вип. 2. С. 51–55.
11. Круцевич Т., Марченко О., Імас Т. Проблема гендеру у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 3 (31). С. 144–146.
12. Лукашук В. І. Особливості гендерної соціалізації у спорті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2012. № 993. С. 27–29.
13. Марченко О. Ю. Особливості гендерної ідентичності у школярів різного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 1. С. 37–41.
14. Марченко О. Ю. Теоретико-методологічні основи гендерного підходу до формування аксіологічної значущості фізичної культури у школярів : дис. ... д-ра педагог. наук: 24.00.02. Київ, 2019. 590 с.
15. Фашук О. В. Гендерні особливості фізичного виховання підлітків : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Івано-Франківськ, 2011. 24 с.
16. Цокур О., Іванова І. Гендерна педагогіка як теоретико-методологічна основа формування егалітарної свідомості та поведінки сучасної студентської молоді. *Актуальні проблеми студентської молоді : матеріали регіон. наук.-практ. конф.* Одеса, 2012. С. 107–112.
17. Цокур О., Іванова І. Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи. *Директор школи. Україна*. 2006. № 6. С. 6–13.
18. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

19. Bem S.L. Gender schema theory and its implications for child development: raising gender-aschematic children in a gender-aschematic society. *Journal of women in culture and society*. 1983. Vol. 8 (4). P. 598–616.
20. Kolip P., Schmidh B. Gender and health in adolescence. *World Health Organization Regional Office for Europe*. Copenhagen, 2009. 38 p.
21. Ryan T., Poirier Y. Secondary physical education avoidance and gender: problems and antidotes. *International journal of instruction*. 2012. Vol. 5 (2). P. 173–194.
22. Weiss M., Ferrer-Caja E., Horn T. Motivational orientations and sport behavior. *Advances in sport psychology*. Champaign: Human Kinetics, 2002. 2nd edition. P. 101–170.

REFERENCES

1. Bazyliuk, D.S. (2023). Vplyv hendernoho pidkhodu na motyvatsiiu studentskoi molodi do zaniat z fizychnoho vykhovannia [The influence of the gender approach on the motivation of student youth to engage in physical education]. *Molod ta olimpiyskyi rukh: Zbirnyk tez dopovidei XVI Mizhnarodnoi konferentsii molodykh vchenykh – Youth and the Olympic Movement: Collection of abstracts of the XVI International Conference of Young Scientists*. Kyiv, pp. 141–144 [in Ukrainian].
2. Bazyliuk, D.S. (2022). Realizatsiia hendernoho pidkhodu u fizychnomu vykhovanni studentskoi molodi [Implementation of the gender approach in physical education of student youth]. *Molod ta olimpiyskyi rukh: Zbirnyk tez dopovidei XV Mizhnarodnoi konferentsii molodykh vchenykh – Youth and the Olympic Movement: Collection of abstracts of the XV International Conference of Young Scientists*. Kyiv, pp. 104–105 [in Ukrainian].
3. Bazyliuk, D.S., & Dolzhenko, L.P. (2024). Hendernyi pidkhid na zaniattiakh z fizychnoi kultury uchniv starshykh klasiv [Gender approach in physical education classes of high school students]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Serii 15. "Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)" – Scientific Journal of the Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University. Series 15. "Scientific and Pedagogical Problems of Physical Culture (Physical Culture and Sports)"*, 11 (184), 31–34 [in Ukrainian].
4. Bilichenko, O.O. (2014). *Henderni osoblyvosti formuvannia motyvatsii do zaniat fizychnym vykhovanniam u studentiv* [Gender features of motivation formation for physical education classes in students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
5. Diedukh, M.O. (2021). *Hendernyi pidkhid do formuvannia indyvidualnoi fizychnoi kultury uchnivskoi molodi u protsesi fizychnoho vykhovannia* [Gender approach to the formation of individual physical culture of student youth in the process of physical education]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kobelyanska, L.S. (2004). *Henderna osvita v Ukraini: realii ta perspektivy* [Gender education in Ukraine: realities and prospects]. *Problemy osvity: naukovy-metodychnyi zbirnyk – Problems of education: scientific-methodical collection*, 36, 3–8 [in Ukrainian].
7. Krutsevych, T.Yu., & Marchenko, O.Yu. (2018). Kharakterni vidminnosti u vybori faktoriv zdorovoho sposobu zhyttia yak skladovky indyvidualnoi fizychnoi kultury suchasnykh shkoliariv [Characteristic differences in the choice of factors of a healthy lifestyle as components of the individual physical culture of modern schoolchildren]. *Slobozhanskyi naukovy-sportyvnyi visnyk – Slobozhansky scientific and sports bulletin*, 6 (68), 10–15 [in Ukrainian].
8. Krutsevych, T.Yu., Zakharchenko, M.O., & Marchenko, O.Yu. (2017). Vrakhovannia hendernoho pidkhodu v protsesi zaniat z fizychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi [Consideration of the gender approach in the process of physical education of student youth]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 3 (1), 180–183 [in Ukrainian].
9. Krutsevych, T.Yu., Marchenko, O.Yu., & Diedukh, M.O. (2021). Suchasni pidkhody do formuvannia indyvidualnoi fizychnoi kultury uchnivskoi molodi v protsesi fizychnoho vykhovannia [Modern approaches to the formation of individual physical culture of student youth in the process of physical education]. *Teoria i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu – Theory and methods of physical education and sport*, 2, 66–75 [in Ukrainian].
10. Krutsevych, T.Yu., Sainchuk, M.M., & Pidleteichuk, R.V. (2018). Naslidky polityky devalvatsii fizychnoi pidhotovky u fizychnomu vykhovanni osvitenikh zakladiv Ukrainy dlia hromadian i derzhavy [Consequences of the policy of devaluation of physical training in physical education of educational institutions of Ukraine for citizens and the state]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 15. "Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)" – Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. "Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport)"*, 2, 51–55 [in Ukrainian].
11. Krutsevych, T.Yu., Marchenko, O., & Imas, T. (2015). Problema henderu u fizychnomu vykhovanni ditei, pidlitkiv i molodi [The problem of gender in physical education of children, adolescents and youth]. *Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi – Physical education, sport and health culture in modern society*, 3 (31), 144–146 [in Ukrainian].
12. Lukashchuk, V.I. (2012). Osoblyvosti hendernoi sotsializatsii u sporti [Features of gender socialization in sports]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina – Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, (993), 27–29 [in Ukrainian].
13. Marchenko, O.Yu. (2014). Osoblyvosti hendernoi identychnosti u shkoliariv riznoho viku [Features of gender identity in schoolchildren of different ages]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sport*, 1, 37–41 [in Ukrainian].
14. Marchenko, O.Yu. (2019). *Teoretyko-metodolohichni osnovy hendernoho pidkhodu do formuvannia aksiolohichnoi znachushchosti fizychnoi kultury u shkoliariv* [Theoretical and methodological foundations of the gender approach to the formation of the axiological significance of physical culture in schoolchildren]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
15. Fashchuk, O.V. (2011). *Henderni osoblyvosti fizychnoho vykhovannia pidlitkiv* [Gender features of physical education of adolescents]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
16. Tsokur, O., & Ivanova, I. (2012). Henderna pedahohika yak teoretyko-metodolohichna osnova formuvannia ehalitarnoi svidomosti ta povedinky suchasnoi studentskoi molodi [Gender pedagogy as a theoretical and methodological basis for the formation of egalitarian consciousness and behavior of modern student youth]. *Aktualni problemy studentskoi molodi: materialy rehionalnoi naukovy-praktychnoi konferentsii – Current problems of student youth: materials of the regional scientific and practical conference*. Odesa, pp. 107–112 [in Ukrainian].
17. Tsokur, O., & Ivanova, I. (2006). Henderne vykhovannia – nahalna potreba suchasnoi osvitnoi systemy [Gender education – an urgent need of the modern education system]. *Dyrektor shkoly. Ukraina – School director. Ukraine*, 6, 6–13 [in Ukrainian].
18. Shevchenko, Z.V. (2016). *Slovnnyk gendernykh terminiv* [Dictionary of gender terms]. Cherkasy: Publisher Chabanenko Yu. [in Ukrainian].
19. Bem, S.L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: raising gender-aschematic children in a gender-aschematic society. *Journal of women in culture and society*, 8 (4), 598–616.
20. Kolip, P., & Schmidh, B. (2009). Gender and health in adolescence. *World Health Organization Regional Office for Europe*. 38 p.
21. Ryan, T., & Poirier, Y. (2012). Secondary physical education avoidance and gender: problems and antidotes. *International Journal of Instruction*, 5 (2), 173–194.
22. Weiss, M., Ferrer-Caja, E. & Horn, T. (2002). Motivational orientations and sport behavior. *Advances in sport psychology, 2nd ed.*, Champaign: Human Kinetics, pp. 101–170.

Дата надходження статті: 08.07.2025

Дата прийняття статті: 28.08.2025

Опубліковано: 30.09.2025